

20. YÜZYIL ANTAKYALI ŞAİRLERDEN YAHYÂ-ZÂDE ÂSAF'IN ŞİİRLERİNDE DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİ UNSURLARI

Doç. Dr. Hüseyin GÜFTA

Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

Özet

Âsaf, 1880-1971 yılları arasında Antakya'da yaşamıştır. Antakya eski müftülerinden Yahyâ Efendi'nin oğludur. Babasından ve yaşadığı dönemin tanınmış âlimlerinden devrinin ilimlerini tahsil etmiştir. Divan şiiriyle tanışmasında divan şairi olan babası Yahyâ Efendi'nin büyük tesiri olmuştur. 150 şiiri ve 12 düz yazısının olduğu, şiirlerinin 139'unu aruz vezniyle yazdığı belirlenmiştir. Bu çalışmada, Antakyalı şair Yahyâ-zâde Âsaf'ın, aruzla yazdığı şiirlerinde divan şiiri geleneğine ne kadar bağlı kaldığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Yahyâ-zâde Âsaf, Antakya, Antakyalı şairler, divan şiiri.*

TRADITIONAL FEATURES OF DIVAN POETRY IN THE POEMS OF THE 20TH CENTURY ANTIOCHIAN POETS YAHYA-ZADE ASAF

Abstract

Âsaf lived in Antioch in the years between 1880 and 1971. He was the son of Yahya Efendi, who was one of the past muftis of Antakya. He learned the sciences and knowledges of his time from his father and the thinkers of the time. His father Yahya Efendi, who was a divan poet himself, had a great effect on his encounter with divan poetry. He is known to have written 150 poems and 12 prose writings and to have written 139 of his poems in prosody meter. This study aims to explore the traditional features of divan poetry in the Antiochian poet Yahya-zade Asaf's poems written in prosody and the extent he is a devoted divan poem.

Keywords: *Yahya-zade Asaf, Antioch, Antiochian poets, divan poetry.*

GİRİŞ

Antakya, özellikle Osmanlılar devrinde medrese ve kütüphaneleriyle, âlim, şair ve sanatkârlarıyla önemli bir ilim ve kültür merkezi olmuştur. İlim ve şiir açısından zengin bir şehir olan Antakya, tarih içinde *Âdem* (Hüseyin Âdem Dede), *İzzet / Azmî* (Mehmet İzzet Efendi), *Kenzî* (Kurd-zâde Hasan Efendi), *Münîf / Hezârî* (Mustafa Münîf Efendi), *Nâ'il* (Seyyid Abdullâh Nâ'il Efendi), *Remzî* (Mustafâ Remzî Efendi), *Sıdkî* (Mehmed Sâdık Efendi), *Şehdî* (Mustafâ Şehdî Efendi), *Yahyâ* (Yahyâ Efendi), *Nâzım* (Nâzım Efendi), *Âkif* (Âkif Efendi), *Abdî* (Uçtum-zâde Abdülganî Efendi), *Re'fet* (Bereket-zâde Re'fet Efendi), *Nâbî-i Zamân* (Miskî-zâde Nâfî' Efendi) ve *Lâmî'* (Reşîd Lâmi' Efendi) gibi genellikle aruz vezniyle şiir yazan birçok şair yetiştirmiştir. 20. yüzyılda aruzla şiir yazan Antakyalı şairlerden biri de *Âsaf* mahlaslı *Yahyâ-zâde Âsaf*'tır.

Âsaf, Hicrî 1297'de (1879-80) Antakya'da doğdu¹. Babası Yahyâ Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. İlk öğrenimini Antakya Mektebi Rüşdiyesi'nde tamamladıktan sonra medreseye devam etmiş, Arapça ve Farsçayı tahsil etmiştir. Babası Yahyâ Efendi'den sarf ve nahiv okumuş, Attâr İzzet Efendi ve Resûl Efendi'den mantık ve maânî dersleri almıştır. Hacı Bedir-zâde Kâmil Efendi'nin derslerine devam ederek bedî', beyân ve tefsîr okumuş, müftü Abdulkâdir Efendi ve Hoca Raûf Efendi'den Farsça ve edebiyat tahsil etmiştir (Türkmen, 1939: III, 830). Kısa süren İstanbul, Halep ve Beyrut seyahatleri haricinde ömrünü hep Antakya'da geçirmiştir. 18 Ağustos 1971'de Antakya'da vefat etmiş ve Antakya Şehir Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Âsaf, engin bir ufku ve geniş bir kültürü olan, zekî, hoşsohbet, kibar ve titiz bir şairdir. Şiir ve nesir olmak üzere eser vermiş, şiirlerini aruz ve hece vezniyle yazmıştır. Şiirlerinde divan şiirinin klasik konularının yanı sıra memleketi Antakya'ya da yer vermiştir². *Son Asır Türk Şairleri*, Âsaf'ı 20. yüzyıl Türk şairleri arasında saymış, özgeçmişini hakkında kısaca bilgi vermiş ve şiirlerinden seçtiği iki gazeli örnek göstermiştir (İnal, 1930: 64). *Tuhfe-i Nâilî* de onu divan şairleri arasında kaydetmiş, kısaca hayat

¹ Yahyâ Efendi, oğlu Âsaf'ın doğumuna *Meh-i zîbâ gibi toğdı Âsaf* mısraını tarih olarak düşürmüştür. Mısraın ebced hesabına göre karşılığı Hicrî 1297'dir. Hicrî 1297, Milâdî 1879-80'e karşılık gelmektedir.

² Âsaf'ın şiir ve yazılarında Antakya'ya nasıl yer verdiğine dair ayrıntılı bilgi ve örnekler için Bkz. Güfta, Hüseyin (1997). Yahyazâde Âsaf'ın Şiir ve Yazılarında Hatay, *Güneyde Kültür*, 101-102-103, 17-21.

hikâyesinden bahsetmiş ve bir beytini örnek vermiştir (Tuman, 2001: I, 46).

Âsaf'ın tek eseri kendi el yazısıyla yazdığı bir *Defterdir*³. Defter nazım ve nesir olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Şiirlerin vezne, nazım şekline veya türüne göre tasnif edilmediği nazım bölümünde 133'ü aruzla, 11'i de hece vezniyle yazılmış toplam 144 manzume bulunmaktadır. Çeşitli mecmualardan ve yakınlarının arşivlerinden elde edilenlerle birlikte şiirlerinin sayısı 150'ye ulaşmıştır⁴. Nesir bölümünde ise 6'sı mektup olmak üzere 12 düz yazı bulunmaktadır. Defterde, *Ebced Hesâbı Üzere Esâmî* başlığı altında toplam 787 özel ismin ebced hesabına göre sayı karşılığı en küçük olandan en büyük olana doğru sıralanmış bir bölüm de vardır.

Yahyâ-zâde Âsaf'ın, aruz vezniyle yazdığı şiirlerinde divan şiiri geleneğine ne kadar bağlı kaldığını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışma, *Âsaf ve Divan Şiiri, Muhteva Unsurları, Şekil Unsurları, Dil ve Üslûp* olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Şimdi bu unsurları incelemeye çalışalım.

ÂSAF VE DİVAN ŞİİRİ

Âsaf'ın divan şiiriyle tanışmasında babası Yahyâ Efendi'nin büyük tesiri olmuştur. Âsaf, muhitinde çok genç yaşta meşhur olan Antakyalı divan şairlerinden ve Antakya eski müftülerinden Yahyâ Efendi'nin oğludur. Yahyâ Efendi, divan şiirini sevenleri Antakya'da bir araya getirmiş, civardaki şehirlerden birçok şairi Antakya'da buluşturarak edebî muhiti canlı tutmuş, hemen hemen her akşam evinde edip ve şairlerle meclisler kurup edebî sohbetler yapmıştır (Türkmen, 1939: III, 684-688; Çabuk, 1996: 11). Böyle meclislere şahit olan Âsaf'ın bu muhitin tesirinde kalmaması mümkün müdür?

Âsaf, aruzla yazdığı şiirlerinde divan şiirine bağlılığını ifade etmiştir. Divan şiirinin gözden düştüğü 20. yüzyılda yaşamış olmasına rağmen, şiirlerinin büyük bir çoğunluğunda muhteva ve şekil olarak divan şiiri

³ Defter, 20x8 cm ebadında, şîrâzeli ve kırmızı meşin ciltle cönk şeklinde ciltlenmiştir. Sarı, yeşil ve mavi kâğıt üzerine siyah, mavi ve kırmızı mürekkeple rika yazı ile yazılmıştır. Defterin 202 sayfadan ibaret olan ön kısmı şiirlere, 54 sayfa olan arka kısmı nesirlere ayrılmıştır. İlk 33 sayfası koparılmıştır. Farklı satırla yazılmış olan defterin cildi ve çeşitli sayfaları zarar görmüştür.

⁴ Defter dışından elde edilen şiirler, *Yeni Mecmua, Ayçiçeği ve Güneyde Kültür* adlı mecmualardan, Âsaf'ın oğulları, torunları ve dostlarından alınmıştır.

Hüseyin Güfta

geleneğine samimiyetle bağlı kalmıştır. Yaşadığı devirde ilim ehli olmayan ve şiir sanatından anlamayan kişilerin divan şiiri hakkındaki olumsuz düşüncelerine aldırmadan, *üslûb-ı kadîm*, *tarz-ı kühen*, *tarz-ı kadîm* ve *eski üslûp* olarak zikrettiği klasik şiirden vazgeçmemiş, duygu ve düşüncelerini ısrarla aruz vezniyle ifade etmiştir:

Nâ-puhte nihâdân ko ne derlerse desinler

Üslûb-ı kadîm tarz-ı kühenden geçemezsin (G.17/8)⁵

Yine bir nev-gazel nazm eyledin tarz-ı kadîm üzre

Nihâyet vermedin güdi ey Âsaf eski üslûba (G.37/5)

Âsaf, zevk-ı selîm sahibi bir şairdir. *Şîrîn-edâ*, *güher*, *gazel-i bihterîn*, *nazm-ı belîğ*, *nazm-ı revnak-efzâ*, *nazm-ı nev-zemîn*, *nev-gazel*⁶ gibi ifadelerle şiiri ve üslûbuyla övünmüş, klasik şiirde yenilik ve farklılık peşinde olduğunu hissettirmiştir. Sanatına güveni dolayısıyla, şiir adıyla mücevher dizdiğini, şairlik tabiatı bülbülünün şakımasıyla şiir gül bahçesinin âlemi hayran bırakacağını, şiirlerini şiir severlerin çok beğenip ezberleyeceğini söylemiştir:

Şî'r ismine Âsaf ne güherler dizeceksin

Bu tab'-ı selîm var iken ol zevk ile sende (G.35/7)

Bülbül-i tab'ın eger gûyân olursa Âsafâ

Gülşen-i nazm-ı belîğın 'âlemi hayrân eder (G.6/5)

Şühesiz şî'r-âşînâyân-ı zamân bu nazmını

Her zamân vird-i zebân eylerler ezberler gibi (G.39/4)

⁵ Bu araştırmada yer alan Âsaf'a ait beyitlerin tamamı, kısaltmalar kullanılarak "Güfta, Hüseyin (1999). *Antakyalı Şair Yahyazâde Âsaf*, Antakya: M. Tekin Yayınları" adlı eserden alınmıştır. Kısaltmalar şöyledir: *AYDŞ*: Aruz Vezni ile Yazılmış Diğer Şiirler; *BM*: Beyitler ve Müfredler; *G*: gazel; *K*: Kıt'a-i Kebîreler ve Kıt'alar; *Mes*: Mesneviler; *Müs*: Müseddesler; *N*: Na't; *T*: Tarihler; *Tah*: Tahmîsler. Kısaltmadan sonraki ilk rakam şiirin, ikincisi ise beytin numarasını göstermektedir. (*G.17/8*): 17. gazelin 8. beyti gibi.

⁶ G.2/6, G.6/5, G.8/5, G.16/5, G.27/5, G.35/7, G.37/5.

Şiirde mana ve mazmuna önem verdiğini, geniş ve verimli bir alan olarak tanımladığı şairlik tabiatının birçok mananın bitmesine uygun olduğunu, ince ve derin anlamları ihtiva eden şiirini nüktedân olanların zahmetsizce anlayacağını övünerek ifade etmiştir:

Tohm-ı mazmûnun müberrâ gull u gışdan Âsafâ
Bu zemîn-i fûshat-ı tab'ında çok ma'nâ biter (G.5/5)

Anlar nikât-i şi'rimi her nüktedân olan
Fehminde Âsafâ anı hîç zahmet istemez (G.10/8)

MUHTEVA UNSURLARI

Âsaf, aruzla yazılmış şiirlerinde her divan şairinde rastlanabilecek muhteva unsurlarına divan şiiri estetiğinin müsaade ettiği ölçüde yer vermiştir. Bu bölümde, aruzla yazılmış şiirlerinin muhtevası genel olarak incelenmeyecek, sadece gazellerdeki *aşk*, *âşık*, *sevgili* ve *rakibe* dair yansımalar tespit edilmek suretiyle muhteva örneklendirilecektir.

Aşk: Âsaf'ın gazellerinde işlenen esas unsur *aşktır*. Gazellerde *aşk*; sarhoş etmek, gönülde yer almak, yakmak, tehlikelere uğratmak, zahmet vermek, öldürmek, can ve gönül sermayesini harcatmak, geniş ve derin olmak ilgileriyle *şarap*, *ateş*, *çöl*, *yol*, *savaş meydanı*, *pazar*, *deniz* ve *gökyüzüne* benzetilmiştir. Aşk; âşığın, mecali kalmayacak şekilde, bu âlem meclisinde gönlünü sarhoş etmesini istediği *şaraptır* (G.30/2); âşığın gönülde canı gibi gizlediği bir sırdır (G.41/2); âşığı baştan ayağa kadar yakan bir *ateştir* (G.26/4); Mecnûn gibi çılgın âşıkların mekânı olan bir *çöldür* (G.24/2); tehlikelerle dolu ve sonu ölüm olsa da âşığın yürümekten vazgeçemeyeceği bir *yoldur* (G.34/5); sevgilinin saf saf kirpiklerinin âşığın canına kastettiği bir *savaş meydanıdır* (G.6/2); vuslat uğrunda âşığın can ve gönül sermayesini elinde bir dirhem kalmayacak şekilde harcadığı bir *pazardır* (G.41/3); âşığın gönül kayığının vuslat için yelken açtığı, ters esen rüzgâr, dalgalar ve girdapların çok olduğu uçsuz bucaksız bir *denizdir* (G.7/2); âşığın güneş gibi parladığı, güzellerin de etrafında birer yıldız gibi döndüğü *gökyüzüdür* (G.39/5):

Desinler bir perî-peyker için terk-i hayât etmiş
Yüri Âsaf tarîk-ı 'aşkda ibkâ-yı nâm eyle (G.34/5)

Hüseyin Güfta

*'Aşk bâzârında nakd-i cân ü dil sarf eyledim
Öyle bir hâletde kim destimde dirhem kalmadı (G.41/3)*

Gazellerde genellikle beşerî aşk işlenmekle birlikte bazen ilâhî aşkın yansımalarına da rastlanmaktadır. Tasavvufî neşenin işlendiği bu gazellerde hakikî sevgiliye gönül bağlandığı görülmektedir:

*Ben şâhid-i hakîkate dil-besteyim müdâm
Bir dilber-i mecâz ile dil ülfet istemez (G.10/6)*

Âsaf'ın gazelleri genellikle âşıkâne tarzdadır. Aşk feyzince ilham edilen ateş manalı manzumeler veya sevgilinin yanağının vafına dair yazılan ve bir beytiyle bin şairi kendinden geçirip susturan şiirler âşıkâne gazelin birer delilidir:

*Feyz-i 'aşkındır dem-â-dem sevdiğim ilhâm eden
Böyle bir manzûme-i âteş-me'âli gönlüme (G.36/5)*

*Vasf-ı ruh-ı cânâneye dâ'ir yazıp eş'âr
Bir beyt ile bin şâ'iri hâmûş edelim gel (G.19/5)*

Gazellerin muhtevası, *sevgili*, *âşık* ve *rakîb* arasındaki aşk merkezli ilişki üzerine kurulmuştur. Bu kişiler, gazellerde divan şiiri gazel geleneğiyle uyumlu bir şekilde âşğın dilinden tanımlanmış ve ifade edilmiştir. Şimdi, bu kişilerin Âsaf'ın gazellerindeki yansımalarını tespit etmeye çalışalım:

Sevgili: Gazellerde sevilen kişidir, güzel, mağrur ve zalimdir. Gazellerdeki *yâr* (G.23/1), *cân* (G.19/2), *cânân* (G.16/5), *meh* (G.14/4), *meh-rû* (G.1/3), *meh-pâre* (G.36/1), *meh-i tâbân* (G.5/1), *nâzenîn* (G.2/1), *şûh* (G.3/1), *serv* (G.25/3), *nahl* (G.34/1), *gonce gül* (G.35/2), *gül-i ra'nâ* (G.42/2), *sâkî* (G.8/3), *perî* (G.14/5), *perî-peyker* (G.34/5), *perî-rû* (G.22/5), *zâlim* (G.16/2), *fitne-cû* (G.13/3), *fitne-kâr* (G.4/4), *âfet* (G.13/5), *dilber* (G.17/3), *dildâr* (G.33/4), *şâh* (G.2/3), *hüsrev* (G.29/5), *efendi* (G.19/6), *beg* (G.25/1), *tabîb* (G.13/2) gibi kalıplaşmış kelime ve terkipler sevgiliyi ifade etmek, sevgilinin fiziksel ve ruhsal hâlini tasvir etmek için kullanılmıştır.

Sevgili, güzellik, güç, emir ve ferman sahibi olan *şâh*, *hüsrev*, *beg* veya *efendidir*⁷. Güzellik mülkünün sultanıdır, güzellerin şahıdır (G.2/3,

⁷ G.2/3, G.5/1, G.19/6, G.22/4, G.25/1, G.29/5, G.35/1.

G.5/1, G.35/1). Sevgilinin güzelliğini tarif etmek mümkün değildir. Güzellikte eşi ve benzeri yoktur; insan, melek, ay, güneş veya hurî güzellikte sevgiliye eş ve benzer olamaz:

Mihre pertev-pâş olur ruhsâr-ı tâbânın senin
Hâslı nâ-kâbil-i ta'rûfdır ânın senin (G.13/1)

Yok sen gibi bir vech-i hasen zâr-i felekde
Ne ins ü melekde
Benzer mi sana hiç bu mihr ü meh-i tâbân
Ne hûr ne gilmân (G.29/4)

Sevgili, güzellikte kusursuzdur, güzelliğiyle hayranlık uyandırır, güzellik cihanına güzellik katar. O, gönül alan bir şuhtur (G.3/1), büyüleyen güzelliğiyle perîdir (G.22/6) ve ay parçasıdır (G.43/4), gençliği ve güzelliğiyle taze goncadır (G.42/2), güldür (G.10/1, G.33/4), gonca güldür (G.35/2), gül-i ra'nâdır (G.42/2):

Bu işve bu edâ bu tenâsüb bu ân ile
Bulmuşsunuz kemâlini hüsn ü letâfetin (G.18/2)

Sensin güzeller içre havârk-nümâ-yı ân
Bulmuş cihân-ı hüsn senin ile ferr ü zîb (G.3/3)

Sevgili, nazlı güzeldir, hâl ve hareketleri hep naz ve cilve üzeredir (G.2/1, G.25/3). Güzellik mülkünün nazlı ve mağrur bir sultanıdır (G.35/1), şöhreti âlemi tutan güzelliğiyle gururlanır (G.39/3). Güzellerin sultanı olan sevgilide naz ve istiğnâ bitmez:

Ey şeh-i hûbân ne sende nâz u istiğnâ biter
Ey meh-i tâbân ne bende âh u vâveylâ biter (G.5/1)

Gazellerde, sevgilinin güzellik unsurlarından olan saç, kaş, göz, gamze, kirpik, yüz, yanak, ben, ağız, dudak, çene, boy, diş, ten, el ve koldan bahsedilmiştir. Sevgiliye ait bu güzellik unsurları hem birer güzellik ögesi hem de âşığa eziyet eden ve âşığın sabrını tüketip iradesini elinden alan birer unsur olarak ifade edilmiştir.

Sevgilinin en önemli güzellik unsuru saçtır. Saç siyah renkli olarak tasvir edilmiş (G.32/2, G.35/6); yasemin (G.17/1), sümbül (G.5/2) ve fesleğen (G.20/3), saçın kokusu, rengi ve şekli için benzetme unsuru

Hüseyin Güfta

olarak kullanılmıştır. Saç, güzel kokusuyla yasemin ve sümbüldür; siyah rengiyle sümbüldür; büklüm büklüm şekliyle de sümbül ve fesleğendir. Bazen ne siyaha yakın rengi ve hoş kokusuyla sümbülün ne de ceylanın göbeğine oturan kandan elde edilen siyah renkli ve güzel kokulu bir madde olan miskin sevgilinin siyah saçına benzeyeceği ifade edilmiştir:

*Hep perişân-hâl olur zülfi gibi üftâdeler
Gülşen-i hüsnünde mâdâm sünbül-i ra'nâ biter (G.5/2)*

*Letâfetde müşâbih fesleğen gîsû-yı hûbâna
Anınçün sünbülâna da'vi-i rüchân eder püskül (G.20/3)*

*Yok zülfi siyeh-fâmına sevda-yı teşebbüh
Ne sünbül-i hoş-bûda ne de müşg-i Hutende (G.35/6)*

Saç, şekil olarak uzun (G.5/4), dağınık (G.4/4), perişan (G.5/2), halka halka (G.38/4) ve kıvrım kıvrımdır (G.14/5); tuzak (G.16/4), kement (G.30/3) ve zincirdir:

*Verince iğbirâr-ı hâtır oldum pâymâl ammâ
Esîr-i dâm-ı zülfün eyledin kadrim bülend etdin (G.16/4)*

*Dil-i dîvânededen geçmez mi âdem bezm-i vuslatda
Görüp zencîr-i zülfün halka halka taraf-ı düşünce (G.38/4)*

Sevgilinin kaşı, şekil itibariyle, ucu eğri ve sivri, iki tarafı keskin olan hançere benzetilmiştir. Sevgilinin hançer kaşları âşığın gönlüne kasteder:

*Kasd eder gûyâ dil-i gam-âşinâ-yı 'âşıkı
Ebruvânın eyleyip teşhîr hançerler gibi (G.39/2)*

Sevgili kara gözlüdür (G.10/2). Kara gözler sürmelidir (G.8/2), büyücüdür (G.24/3), gönül çekicidir (G.15/4) ve kararsızdır (G.15/3). Sevgilinin bakışı hiddet ve öfke doludur (G.28/3). Sevgilinin gözleri dilerse âşığını düşkün, isterse bahtiyar eder:

*Dilerse 'âşıkın eyler nizâr dîdelerin
Murâd ederse eder bahtiyâr dîdelerin (G.15/1)*

20. Yüzyıl Antakyalı Şairlerden Yahyâ-Zâde Âsaf'ın Şiirlerinde Divan Şiiri
Geleneği Unsurları

Gamze, sevgilinin süzgün veya manalı yan bakışıdır; göz, kaş ve kirpikle birlikte ortaya çıkan bir harekettir (G.15/5). Sevgilinin gamzesi büyüler (G.15/5), fitne koparır (G.24/3), kan döker (G.8/4) ve idam eder (G.7/5). Gamzenin hedefi âşığın gönlüdür. Gamze gözden çıkıp gönüle saplanınca âşığı bazen sevindirir, bazen de inletir. Sevgilinin bakışına daima talip olduğu için, âşık genellikle inlemekten memnun olur. Büyüleyici gözden çıkan gönül alıcı gamzeye sadece âşık değil, bütün cihan halkı tutkundur:

Beni geh lutf ile dilşâd gehî zâr eyler
Şimdi kasd etmededir gamzeleri câna yine (G.32/3)

Gamze-i fettânına dil-dâdedir halk-ı cihân
Çeşm-i efsûn-kârına meftûn olan bir ben miyim (G.24/3)

Sevgilinin kirpikleri, ok (G.13/5), mızrak (G.6/4) ve hançer (G.32/5) gibi yaralama ve öldürme özellikleri olan savaş aletlerine benzetilmiştir. Âşık, hançer kirpiklerin bir gün kendisini öldüreceğini düşündüğünden eceliyle ölmeyeceğine inanır. Merhametsiz sevgili, ok, mızrak ve hançer kirpiklerine çaresiz âşığı hedef yapar, kanını döker ve öldürür (G.32/5):

Bir gün seni nâ-bûd edecek hançer-i müjgân
Sen ölmeyeceksin gibi Âsaf ecelinle (G.31/4)

Âşıkânın kanını dökmek için kirpiklerin
eh misâl-i tîr eder geh nîze-i bürrân eder (G.6/4)

Sevgili, güzelliği ve çekiciliğiyle perî çehreli (G.22/5), ay yüzlü (G.1/3) ve gül yanaklıdır (G.28/4). Yüzü güzelliğiyle sofrâ (G.17/2), gökyüzü (G.30/5), gül bahçesi (G.5/2) ve güzellik cihanıdır (G.4/1). Sevgilinin yüzü ve yanağı, saf (G.1/1), parlak (G.13/1), aydınlık (G.22/6) ve al renklidir (G.11/4). Saf ve temiz yüzünü gören kişi ona müptelâ olur (G.1/1):

Gül ruhlarının şevki ile nağme-serâyım
Gülzâr-ı mahabbetde hezâr dem-zenim olsun (G.28/4)

Tâb-efgen oldu kâküle ruhsâr-ı yârı gör
Ey dil cihân-ı hüsnede leyl ü nehârı gör (G.4/1)

Hüseyin Güfta

Sevgilinin beni, ada balığından elde edilen yumuşak, yapışkan ve kül renkli güzel kokulu bir madde olan amber renginde ve kokusundadır. Sevgilinin saçı âşığın gönül kuşunu avlamak için kurulmuş bir tuzak, beni de tuzağın üzerindeki danedir. Gönül kuşu yanaktaki dane benim arzusuyla saçın tuzağına düşer:

*O reng-i âl ruhsârın o hâl-i anber-efşânın
Güle reng-i hicâb u lâleye dâğ-ı derûn olmuş (G.11/4)*

*Hayf mürğ-i dil-i 'uşşâkı şikâr etmek için
Oldı zülf-i siyehi dâm beni dâne yine (G.32/2)*

Sevgilinin ağzı, içinde inci dişlerin saklı olduğu bir kutucuktur (G.17/1). Mücevher kutucuğuna benzeyen ağızda aşk hastası olan âşığa şifa verecek söze rastlanmaz:

*Şifâ-âver kelâmın bulmadım dürc-i dehânında
Marîz-i 'aşkı bilmem yoksa fikrin yok mu tîmâra (G.33/2)*

Sevgilinin dudağı la'1 ve gül tatlısına, çenesi de elmaya benzetilmiştir. Dudak, kırmızı renkli ve kıymetli bir taş olan la'1dir (G.1/4). Güzellik sofrası olan yüzde, kırmızı rengi ve şirinliğiyle dudak gül tatlısıdır, çene şekli itibariyle elmadır:

*Oldukça dilâ ni'met-i hüsne nazar-endâz
Leb gül-be-şeker sîb-zekandan geçemezsin (G.17/2)*

Sevgilinin boyu, incelik, uzunluk, düzgünlük ve salınış ilgileriyle fidan (G.34/1), Tûbâ (G.18/1) ve serviye (G.29/1) benzetilmiştir. Sevgili güzellik fidanıdır (G.34/1), Tubâ boyludur, nazlı nazlı salınan ince ve uzun boylu bir servidir. Nazla salınan servi boylu sevgili âşıklarının gönüllerinde rahat ve huzurdan eser bırakmaz:

*Tûbâ mıdır nedir güzelim kadd ü kâmetin
Bâriz birer 'alâmeti gûyâ kıyâmetin (G.18/1)*

*Dillerde eser mi kalır ârâm u sükûndan
Nâz ile hurâm eyler ise serv-i bülendim (G.25/3)*

Sevgilinin dişi incidir, Aden incisidir (G.17/1). İnci dişler bir mücevher kutucuğu olan ağızda korunmaktadır. Letafette ne iri inci ne de Aden incisi sevgilinin dişlerine benzer:

*Dendânlarının var mı letâfetde nazîri
Ne lü'lü'-i şeh-vârda ne dürr-i 'Adende (G.35/3)*

Sevgili gümüş tenlidir; eli gümüş renkli, kolu ise yed-i beyzâdır⁸:

*Dil zülfî semen sîm-bedenden geçemezsin
Ol dürr-i 'Aden dürci dehenden geçemezsin (G.17/1)*

*'İyândır dest-i sîmîninde ol nâzende sâkînin
Sebû-yı bâde nâzik sâgar-ı ser-şâr nâzik-ter (G.8/3)*

*Görüp müstağrak-ı nûr-ı letâfet sâ'id-i yârı
Cenâh-ı işveden zâhir yed-i beyzâya benzetdim (G.23/4)*

Güzel ve nazlı sevgili ortalıkta pek görünmez, vefasızdır (G.37/4) sözünde durmaz (G.16/2). Sevgiliyi görmek hevesi âşık için gerçekleşmesi mümkün olmayan bir durumdur. Sevgili, vuslatını veya can bağışlayan öpücüğünü vaat eder (G.21/5, G.22/4), ancak sözünde durmaz (G.39/3), âşığını ateşlere yakar. Sıkıntılarla dolu aşk yolunda sevgilinin vefalı olması (G.34/1) ve aydınlık yüzünü esirgememesi (G.22/6) istenir:

*Görmek hevesi yârı dil-i zârıma düşdi
Bir emr-i muhâldır yine efkârıma düşdi (G.40/1)*

*Bir şeb ki bana va'd-i visâl etdin inandım
Tâb-ı ruhuna meyl ile âteşlere yandım (G.21/1)*

Sevgili, âşıklarına karşı ilgisiz ve acımasızdır, âşıklarını daima görmezden gelir ve yok sayar. Demir katılığında yüreği vardır (G.2/4),

⁸ Yed-i Beyzâ, beyaz el demektir. Firavun'a karşı Hz. Mûsâ'ya verilen bir mucizedir. Hz. Mûsâ, Allah'ın emriyle elini koynuna sokmuş ve nur saçan bembeyaz bir şekilde çıkarmıştır (Pala, İskender (2004). *Ansiklopedik Divan Şiiri*. İstanbul: Kapı Yayınları, s.481).

Hüseyin Güfta

zalimdir (G.16/2), âdeti âşıklarına zulmetmektir (G.14/7), canından bezdirecek kadar âşığına eziyet eder:

Ben seni ey nâz-perver zî-vefâ sanmış idim

Pek yazık bî-gâne çıkdın âşinâ sanmış idim (G.27/1)

Rahm eyle şu gam-hâra be artık yeter etdin

Cevrin ile billâh hayâtımdan usandım (G.21/2)

Sevgili İsâ nefeslidir (G.23/3), aşk tabibidir (G.27/3), aşk derdinin tabibidir (G.27/2). Ayrılık derdinin tabibi de olan sevgili, aşk hastası olan âşığına vuslat adlı ilacı lütfetmez, onu iyileştirmek düşüncesi yoktur (G.33/2), âşıklarına ihsanı bir iltifata karşılık bin eziyet ve sitemdir:

Haste-i 'aşkın olan üftâdene vuslat gibi

Ey tabib-i derd-i hicrân yok mı dermânın senin

Eyledin bir iltifâta karşı bin cevr ü sitem

Böyle mi ey fütne-cû 'uşşâka ihsânın senin (G.13/2, 3)

Âşık: Gazellerde *seven* kişidir, vuslat uğrunda sevgilinin her türlü eziyetine katlanan bir dert ehlidir. Âşık, gazellerde hem doğrudan *âşık* (G.1/2), *âşıklar* (G.24/5), *uşşâk* (G.33/1) kelimeleriyle, hem âşık-şairin mahlasıyla, hem de *mihnet-keş* (G.1/2), *derd-mend* (G.16/2), *gam-zede* (G.18/3), *gam-hâr* (G.21/2), *dil-hûn* (G.24/1), *mahzûn* (G.26/1), *bî-çâre* (G.26/1), *nâ-çâr* (G.33/1), *bahtı kara* (G.26/1), *garîb* (G.26/3), *âvâre* (G.26/3), *bende* (G.35/1), *mehcûr* (G.34/3), *bî-kes* (G.34/3), *zâr u zebûn* (G.24/5), *üftâde* (G.5/2), *haste-i hicrân* (G.27/2), *marîz-i aşk* (G.33/2), *haste-i aşk* (G.13/2), *dil-haste* (G.1/4), *dil-mürde* (G.23/3) ve *mübtelâ-yı aşk* (G.12/1) gibi ruhsal ve fiziksel durumunu da belirten ifadelerle zikredilmiştir.

Âşık sevdâ-peresttir (G.16/6), aşk ve hevâ pımarından fıskıran bir fiskiyedir. Gönlü aşk ve sevdâ ile doludur, inleyen kalbinin bir an bile olsa aşktan uzak kalmasını istemez (G.30/1):

Bir dem ayrılmaz hayâlimden hayâl-i meh-veşân

Kim derûnı 'aşk u sevdâ ile mâlî gönümün (G.14/3)

Cûşîş-i deryâ-yı âlâmımdan ey Âsaf sakın

Menba'ı 'aşk u hevâdan cûş eden fevâreyim (G.26/5)

Âşık aşka müptelâdır (G.12/1), aşk müptelâsının aşkın cefasından kurtuluşu yoktur. Aşk sırlarını gönlünde saklasa da yaralarla dolu olan sinesi aşk sırlarını açığa vurur. Aşk ateşiyle yanar, baştan ayağa bir ateş parçası olur (G.26/4). Mihnet çeker (G.1/2), dağların bile tahammül edemeyeceği sevgilinin eziyetlerine uğrar, ancak âşık bu eziyetlere katlanır:

Râz-ı 'aşkın hurz-ı cân etdim gönülde bir zamân

Çâki-i sînemle ol esrâr mahrem kalmadı (G.41/2)

Pâ-mâl edecekmin beni cevrin ile böyle

Yârim hele söyle

Dağ olsa bile tâb getirmez buna insân

Cânım sana kurbân (G.29/3)

Âşık, sevgiliye düşkündür, onu görmediği gün perişan olur (G.29/1). Sevgilinin al yanağının aksi gönlüne düşünce dünya ve içindekilere iltifat etmez (G.36/6). Vefalı sevgilinin vuslatına nail olması karşılığında bütün insanların kendisine düşman olmasını önemsemez. Sevgilinin ayağının bastığı yer mezarı olması hâlinde canını sevgiliye feda etmekte tereddüt etmez:

İsterse cihân halkı bütün düşmenim olsun

Ol şûh-ı vefâ-pîşe hemân bes benim olsun

Cânâna dil ü cânı fedâ cânıma minnet

Kâfi ki kadem bastığı yer medfenim olsun (G.28/1, 2)

Âşık kıskançtır. Sevgiliyi herkesten kıskanır (G.42/1), özellikle rakipten çok kıskanır. Şuh bir efendiye sahip olduğu için kendisini bile kıskanır. Sevgili için, âşığın gönlü gözleri ile, gözleri de canı ile rakiptir:

Oldukça begim sen gibi bir şûh efendim

Etsem yeridir gıpta eger kendime kendim (G.25/1)

Hüseyin Güfta

Ol rütbe kıskanur güzelim gayrıdan seni

Dil dîdelerle dîdelerim cân ile rakîb (G.3/5)

Âşık vuslatı diler (G.10/3) ve bu uğurda her fedakârlığı yapar. Sevgiliden gelen her türlü eziyet, sıkıntı ve cefaya rağmen aşkında ısrar ve sebat eder. Âşık, sevgilinin vuslatına canı pahasına taliptir, sevgilinin uğrunda canını bir değil, bin kere feda etmeye hazırdır. Güzellerin şahı sevgilinin vuslat vaadine sevinir, yerine gelmesi pek mümkün olmayan bu vaade bile canı ve gönlüyle feda olmaya hazır olduğunu söyler (G.22/4). Vuslat için canını feda etmeye her an hazır olan âşığa cellat gamzenin korkusu dahi engel olamaz:

‘Âşık-ı mihnet-keşim muhtâc-ı lutfundur gönül

Cân u dil her demde bin kerre fedâ olsun sana (G.1/2)

Visâlinçün fedâ-yı cânâ her dem hâzırım ey yâr

Bana zannetme havf-ı gamze-i cellâd mâni’dir (G.7/5)

Âşığın gönlü sevgilinin kement saçında esirdir. Saç tuzağına esir olan gönül yüceleceği için (G.16/4), âşık, gönül kuşunun bir daha kurtulma ihtimali olmayacak şekilde sevgilinin saçına bağlanmasını ister. Saç tuzağına düşüp perişan olan gönül, gül fidanındaki dikenin eziyetine maruz kalıp feryat eden bülbülü andırır:

Mürg-i dil öyle esîr olsun kemend-i zülfüne

Bir dahı âzâd olmak ihtimâli kalmasın (G.30/3)

Bağlandı dâm-ı zülfüne dil sorma hâlini

Tâze nihâl-i güldeki zâr-ı hezârı gör (G.4/3)

Âşık, aşk ve ayrılık hastasıdır (G.13/2, G.33/2). Aşk derdinin tabibi olan sevgili, aşk hastası âşığını iyileştirmek düşüncesinde olmadığı için (G.13/2, G.33/2), âşığı iyileştirecek ilacı vermek yerine ona gam zehrini verir:

Haste-i hicrânına gelmiş tabîb-i derd-i ‘aşk

Bir hakîkatmiş hayâl-i nâ-becâ sanmış idim

Verdiği zehr-âb-ı gam çıktı tabîb-i 'aşkımın
Derd-i 'aşka ben de dârû-yı şifâ sanmış idim (G.27/2, 3)

Âşık kimsesizdir, vatandan, yârdan ve dostlardan ayrı düşmüştür. Sevgilinin acımasızlığı ve bitip tükenmeyen azarı karşısında çaresizdir. Hasret çeker, hasret derdi onu tarifi mümkün olmayan hâllere sokar (G.18/3):

Vatandan yârdan ahabbdan mehcûr u bî-kesdir
Zamândır ey felek yak yık dili cevri tamâm eyle (G.34/3)

Terahhum eylemezsin sevdiğim uşşâk-ı nâ-çâra
Hemân âzâr edersin yok mudur pâyân âzâra (G.33/1)

Âşık daima ayrılık hâindedir; ona ayrılık gecesinin sabahı olmayacak ve ay yüzlü sevgilinin vuslat güneşi doğmayacakmış gibi gelir (G.18/4). Ayrılık hâlinde âşığın tek tesellisi güzellerin şahı olan sevgilinin hayalinin yakınlığıdır. Rüyada sevgiliyi görme ümidi olmasaydı, ayrılık, âşığın gözüne uykuyu haram ederdi. Âşık, ayrılık derdini çekmeye mecâli kalmazsa da (G.14/4), bir gün vuslata ereceğine inandığı için, ayrılık belâsına ve ayrılık günlerinin mihnetine sabreder (G.3/6, G.25/4):

Ey dil belâ-yı hecri ile olma derd-nâk
Ol şâh-ı hüsnün oldı hayâli karîn sana (G.2/3)
Ger seni görmek ümîdin tutmasa rü'yâda dil
Çeşmîme hâbı harâm eylerdi hicrânun senin (G.13/4)

Âşık gamzededir (G.18/3), mihnet diyarında gam şaşkıını garip bir âvâredir. Âşığın gönlü gama âşinâdır (G.39/2), maruz kalmadığı gam yoktur (G.41/8), gam, elem, dert ve sitem bir an bile âşığın gönlünden uzaklaşmaz (G.36/3):

Öyle ser-gerdân-ı gam etmiş beni devrân kim
Şimdi dâr-ı mihnetimde bir garîb âvâreyim (G.26/3)

Âşığın gözleri daima nemlidir (G.26/1). Âşık doğduğu günden beri dertten ağlar (G.22/2), bazen sevgilinin ayrılığı ve hasretiyle (G.15/6),

Hüseyin Güfta

bazen de sevgilinin muhitinde âh edip garip garip gezerek gözyaşı döker. Kanlı gözyaşları hiç eksik olmaz, bu hâlini bilen herkes belâlara uğramış gönlüne ağlar:

Kûyunda sevdiğim gezer âh eyler ağlarım

Ümmîd-i lutf-ı âtîfetinle garîb garîb (G.3/4)

Ağlarım hûn-âb-ı eşkim eksik olmaz dîdeden

Vâkıf olsan sen de ağlarsın belâlı gönlüme (G.36/2)

Âşık daima âh u zâr eder, onun feryadı ve âhı bitmez (G.5/1). Âşığın ne sabrı ne de feryadı elindedir (G.22/1); âdeti zulmetmek olan sevgilinin elinde âşığın feryat etmemesi mümkün değildir (G.14/7). Sevgiliden şefkat beklerken kısmetine kıvılcım saçan âh düşer (G.40/3). Âşığın âh dumanı da boşuna değildir, o ezelden beri peri yüzlü sevgilinin aşk ateşiyle yanmaktadır. Ayrılık ateşiyle yanınca âh ateşi felekleri yakar (G.29/2):

Evc-i semâya çıkmamadır dûd-ı âhımız

Ref-i nazar kıl etdigimiz âh u zârı gör (G.4/2)

Bu dâr-ı pür-mihende dûd-ı âhım sanma bî-hûde

Ezelden ey perî-rû âteş-i 'aşkınla sûzânım (G.22/5)

Âşık kara bahtlıdır, sevgili ve feleğin yanı sıra zalim ve ters talihin de mağdurudur (G.7/6, G.26/2). Kalbi elem doludur, mahzun ve çaresizdir, nemli gözlerinden ne kara bahtlı olduğu anlaşılabilir. Âşık, güzellerin vefasız, dostların sitemkâr, bahtın da ters olduğu bir ortamda Eyyûb sabrına nail olmak için Allah'a yalvarıp yakarır:

Kalbi pür-hûn-ı elem mahzûn bir bî-çâreyim

Çeşm-i nem-nâkimden anlarsın ne bahtı karayım (G.26/1)

Güzeller bî-vefâ yârân sitem-cû baht ise ma'kûs

Beni lutfunla mazhar eyle yâ Rab sabr-ı Eyyûba (G.37/4)

Rakîb: Gazellerde kötü, çirkin ve zararlı bir *engeldir*, âşığın, sevgili için mücadeleye girdiği kişi veya kişilerdir. *gayr* (G.2/2) ve *ağyâr* (G.43/1) olarak da adlandırılmıştır.

Sevgilinin âşıktan çok rakibe yüz vermesi, rakiple ilgilenmesi, onun meclisinde bulunması (G.2/2) ve vuslatını rakibe bedelsiz sunması âşığı kıskandırır ve üzer. Bu sebeple âşık, rakibi sevmez, onu *dedikoducu*, *fitneci düşman* ve *diken* gibi kötü, çirkin ve zararlı sıfatlarla tavsif eder:

Gel inanma sevdiğim ağyâr eyler güft ü gû
Sanma bu 'âlemde bir dem fitne-i a'dâ biter (G.5/3)

Rakîb dildâr ile gelmiş ana yüz vermemek olmaz
Ri'âyet eylemek lâzım degil mi gül için hâra (G.33/4)

ŞEKİL UNSURLARI

Bu bölümde, Âsaf'ın aruzla yazılmış şiirleri *nazım birimi*, *nazım şekli*, *vezin*, *kafiye* ve *redif* itibariyle incelenecektir.

Nazım Birimi: Âsaf'ın aruz vezniyle yazılmış şiirlerinde nazım birimi *beyit* ve *bend*dir. Aruzla yazılmış şiirlerin 122'si beyit, 17'si bend nazım birimiyle kaleme alınmıştır. Beyit nazım birimiyle *kasîde*, *gazel*, *mesnevî*, *kıt'a*, *nazm*, *matla'* ve *müfred*, bend nazım birimiyle de *murabba'*, *muhammes*, *tahmîs*, *müseddes* ve *tesdîs* yazılmıştır. Aruz vezniyle yazılmış 139 şiir, beyit cinsinden ifade edilecek olursa toplam 979 beyit tutmaktadır.

Nazım Şekli: Âsaf'ın aruzla yazılmış şiirleri 1 na't, 43 gazel, 5 mesnevî, 17 musammât, 30 manzum tarih, 15 manzume (dörtlük ve beyitler şeklinde yazılmış), 11 kıt'a, 17 matla' ve müfredten oluşmaktadır. Bu şiirlerin nazım şekillerine göre dağılımı şöyledir: 9 kasîde, 49 gazel (müstezâd 1), 5 mesnevî, 1 murabba', 2 muhammes, 9 tahmîs, 4 müseddes, 1 tesdîs, 32 kıt'a (kıt'a-i kebîre 7), 3 nazm, 3 matla', 18 müfred (Farsça 1), 2 vezn-i âhar, 1 sarma kafiyeli manzume. 1760-1823 yılları arasında yaşamış olan Hâlet Efendi'nin *Divançesinde* 30'u gazel olmak üzere toplam 56 şiiri bulunduğu (Derdiyok, 2005: 3) göz önünde bulundurulursa, aruz vezniyle yazmış olduğu toplam 139 şiiriyle Âsaf da Divançe sahibi divan şairlerinden sayılabilir.

Âsaf'ın 4'ü⁹ muhteva ve şekil itibariyle klasik anlamda, 5'i¹⁰ de sadece şekil itibariyle olmak üzere toplam 9 kasidesi bulunmaktadır.

⁹ Çeşitli olaylara düşürülmüş 4 tarih kasidesidir: T.1, 20, 21, 26.

¹⁰ Bkz. AYDS.4, 6, 7, 10, 11.

Şekil itibariyle kasidelerde, mısraların beyit olarak kümelenmesi, beyitlerin aa – ba – ca – da – ea – fa ... şeklinde kafiyelenmesi, beyit sayılarının 10, 15, 19, 21, 30 olması ve 19. yüzyıldan itibaren kasidede muhtevanın değişip çeşitlenmesi dikkate alınarak 5 manzumenin nazım şeklinin *kasîde* olduğu kabul edilmiştir.

Âsaf'ın, 43'ü muhteva ve şekil itibariyle klasik anlamda, 6'sı¹¹ sadece şekil itibariyle olmak üzere toplam 49 gazeli vardır. Mısraların beyit olarak kümelenmesi, beyitlerin aa – ba – ca – da – ea şeklinde kafiyelenmesi, beyit sayısının 5 ile 9 arasında olması dolayısıyla aruz vezniyle yazılmış 6 manzume nazım şekli bakımından gazel olarak kabul edilmiştir. Beyit toplamı 248 olan klasik anlamdaki 43 gazelde muhteva ve şekil olarak tamamen divan şiiri geleneğine bağlı kalınmıştır. Genellikle âşıkâne tarzdaki bu gazellerin beyit sayısı 4 ile 9 arasında olmakla birlikte 5 beyitli gazeller çoğunluktadır. Gazellerin beyit sayısına göre dağılımı şöyledir: 4 beyitli gazel 1, 5 beyitli gazel 23, 6 beyitli gazel 9, 7 beyitli gazel 7, 8 beyitli gazel 1, 9 beyitli gazel 2. Gazellerin eski harflere göre dağılımı şöyledir: Elif 2, be 1, re 5, ze 2, şın 1, kaf 1, kef 6, lâm 2, mim 7, nun 3, he 8, ye 5.

Âsaf'ın, beyit sayıları 4 ile 37 arasında değişen 5 mesnevisi vardır. Mesnevilerin 2'si dostlara yazılmış birer manzum mektuptur (*Hâci Mesûd Beg'e Takdîm Edilen Mektûb-ı Manzûm*, 32 beyit; *Lâmi' Efendi'ye Mektûb-ı Manzûm*, 19 beyit). Diğer mesnevilerin 1'i sergi açılışına (*İnâs Mektebi Sergisi İçin*, 4 beyit), 1'i şairin eşine (*Refikama*, 19 beyit), 1'i mizahî ifadelerle tasvir edilen Bilâl Çavuş'un aşçı dükkânına (*Aşçı Dükkânı*, 37 beyit) yazılmıştır.

1 murabba', 2 muhammes, 9 tahmîs, 4 müseddes ve 1 tesdîs olmak üzere Âsaf'ın 17 musammatı bulunmaktadır. 9 tahmîsin dağılımı şöyledir: Fuâd Battaloğlu'na 1, Mehmed Fuâd Baltacıoğlu'na 1, Kasîde-i Letâyif Der-hakk-ı Taksîmli Katâyıfa Tahmîs 1, Ali İlmî Beg'e 1, Hacivat'ın Gazeli Nâmı ile Karagöz Gazetesi'nde Neşr Edilen Bir Gazelin Karagöz Lisânıyla Tahmîs ve Zeyli 1, Abdurraûf Efendi'ye 1, Nedîm'e 1, Reşîd Lâmi' Efendi'ye 1, Yahyâ Efendi'ye 1. Tesdîs, Koca Râgıb Paşa'nın bir matlânın şerh edilmesiyle oluşturulmuştur.

Âsaf'ın, çoğu Antakya'da olup biten olaylara düşürülmüş tarihler olmak üzere 21'i tarih kit'ası, 1'i mezar taşı kitabesi ve 10'u değişik

¹¹ Bkz. N.1; AYDS.2, 3, 5, 8, 9.

20. Yüzyıl Antakyalı Şairlerden Yahyâ-Zâde Âsaf'ın Şiirlerinde Divan Şiiri
Geleneği Unsurları

vesilelerle yazılmış toplam 32 kıt'ası (kıt'a-i kebîre 7); 1'i manzum tarih, 1'i mezar taşı kitabesi, 1'i de nazîre olmak üzere 3 nazmı; 3 matla' ve 18 müfredi vardır.

Vezin: Âsaf, şiirlerinde şekil itibariyle Divan şiiri geleneğine bağlı kalmış ve şiirlerini genellikle aruz vezniyle kaleme almıştır. Âsaf'ın aruz veznine bağlılığını gösteren önemli bir delil mezar taşı kitabesindeki aruzla yazılmış kıt'adır. Hayatta iken kendisinin *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbıyla kaleme aldığı ve öldükten sonra mezar taşına yazılmasını vasiyet ettiği kıt'a şöyledir:

Beni zikr eyleyin hayr ile nâmım yâda geldikçe

O dem bir fâtihayla rûhumı şâd eyleyin yârân

Îlâhî seyyi'âtim setr edip rûz-ı kıyâmetde

Bu 'abd-i âcizin Âsaf kulun kıl mazhar-ı gufrân (K.11)

Âsaf, aruz vezniyle yazdığı 139 şiirinde 6 aruz bahrine ait 14 farklı kalıp kullanmıştır. Şiirlerin kalıplara göre dağılımı şöyledir:

Hezec Bahri: 62 şiir, oranı 44,60 (*mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* 39, *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* 1, *mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün* 18, *mef'ülü mefâ'ilün fe'ülün* 4).

Recez Bahri: 3 şiir, oranı 2,15 (*müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün* 1, *müstef'ilün müstef'ilün* 1, *müstef'ilâtün müstef'ilâtün müstef'ilâtün müstef'ilâtün* 1).

Remel Bahri: 54 şiir, oranı 38,84 (*fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* 27, *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* 24, *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* 3).

Muzâri' Bahri: 15 şiir, oranı 10,79 (*mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün* 14, *mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün / müstef'ilün fe'ülün müstef'ilün fe'ülün* 1).

Müctes Bahri: 3 şiir, oranı 2,15 (*mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* 3).

Hafif Bahri: 2 şiir, oranı 1,43 (*fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* 2).

Yukarıdaki dağılımdan da anlaşılacağı üzere, Âsaf, şiirlerinde hezec bahrini %44,60, recez bahrini %2,15, remel bahrini %38,84, muzâri' bahrini %10,79, müctes bahrini %2,15 ve hafif bahrini %1,43 oranında kullanmıştır. Âsaf'ın hezec ve remel bahirlerini daha çok tercihi ettiği görülmüştür. 61 divan şairine ait 28038 şiirin esas alınarak yapılan bir

çalışmada remel bahrinin %47,4, hezec bahrinin %26,9, muzârî bahrinin %13,1, müctes bahrinin %6,1, hafif bahrinin %2,9, recez bahrinin %2,2 oranında kullanıldığı tespit edilmiştir (İpekten, 1989: 246-248). Âsaf'ın şiirlerindeki aruz bahirlerine göre aruz kalıplarının kullanım oranının divan şiirindeki aruz kalıplarının kullanım oranlarından çok farklı olmadığı anlaşılmaktadır.

Âsaf, aruz uygulamasında başarılı olmuştur. Her divan şairinde görülebilen aruz vezni uygulamasıyla ilgili tasarruflara Âsaf'ın şiirlerinde de rastlanmıştır. Sonu uzun sesli (â, î, û) ve *nun* ile biten, yine sonu çift sessizle bittiği hâlde son sesi *nun* olan kelimelerin bu hecelerinde genelde med yapılmaz. Âsaf, son heceleri aruz uygulamasındaki değeri bir kapalı hece olan *rîzân* (G.11/5), *sîmîn* (T.1/10), *hûn* (G.8/4) ve *hüsn* (G.3/3) gibi kelimelerde vezin gereği *med* yapmıştır.

Leylî-Leyli (G.24/2), *sâkî-sâki* (G.27/4), *çâkî-çâki* (G.41/2), *vâdî-vâdi* (G.42/4), *nâmî-nâmi* (T.2/2), *noksânî-noksâni* (AYDŞ.3/5), *germî-germi* (AYDŞ.5/1), *serdî-serdi* (AYDŞ.5/6) gibi birkaç kelimedede zihafa, birçok beyitte de imaleye başvurmuştur.

Aruz uygulamasında Türkçe kelimelerde med yapılmaz. *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazdığı bir beytinde *yaz* kelimesini birleşik hece olarak değerlendirmiştir:

Gülsitân-ı tab'ına hiç ermemiş bâd-ı hazân

Yaz kış her dem açar ezhârı Hünkar-zâdenin (AYDŞ.10/4)

Kafiye ve Redif: Kafiye, mısra sonlarındaki ses benzerliği, redif ise kafiyeden sonra gelen aynı anlamı taşıyan kelimeler veya aynı görevdeki eklerdir. Âsaf, şiirlerinde âhengi sağlayan unsurlar olarak kafiye ve redifi kullanmıştır. Kafiyeler genellikle tam kafiyedir, redifler ise ek, kelime, kelime grubu, ek ve kelime hâlinde rediflerdir. Muhteva ve şekil itibarıyla klasik anlamdaki 43 gazelinin 41'inde redif kullanılmıştır¹²:

Hoş-büydür o gül ki diğer nüknet istemez

Hüsn-i hakikat ehli olan zînet istemez (G.10/1)

Mihnet-i dünyâ ile dil-hûn olan bir ben miyim

Firkat-i cânân ile mahzûn olan bir ben miyim (G.24/1)

¹² 3 ve 29. gazellerde redif kullanılmamıştır.

20. Yüzyıl Antakyalı Şairlerden Yahyâ-Zâde Âsaf'ın Şiirlerinde Divan Şiiri
Geleneği Unsurları

bende-bende (G.35/1), *deste-deste* (Mes.2/8), *üstüvâr-üstü var* (AYDŞ.2/1), *soluk-soluk* (Mes.5/14), *kazan-kazan* (Mes.5/19) olmak üzere beş beyitte cinaslı kafiye kullanmıştır. Aşağıdaki beyitte *deste* kelimelerinin yazımı aynı olmasına rağmen anlamları farklıdır. İlk mısradaki *deste*, “el'e”, ikinci mısradaki ise “demet, tutam” anlamında kullanılmak suretiyle cinas yapılmıştır:

Aldım bu hevesle hâme deste

Etdim nice saçma deste deste (Mes.2/8)

Tarih kasidelerinden biri mısra ortaları iç kafiyeli olan musammat bir kasidedir. *müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün* kalıbıyla yazılan kasidenin ilk iki beyti şöyledir:

Yâ Rabb ver sabr-ı cemîl maktû'dur yer yer memer

Âmed şüd oldı müstahîl mümkin degil seyr ü sefer

Birden hüçûm etdi şitâ göstermesin Hak bir daha

Öyle soğuk oldı hevâ tâb-âver olmaz şîr-i ner

.....

(T.1/1, 2)

DİL VE ÜSLÛP

Bu bölümde, Âsaf'ın aruz vezniyle yazdığı şiirlerdeki Arapça, Farsça kelime ve şekillere, deyimlere, halk tabirlerine ve edebî sanatlarla yer verilecektir.

Kelime ve Şekiller: Şiirlerde Arapça ve Farsça kelimeler kullanılmış, bu iki dilin kurallarına göre terkipler oluşturulmuştur.

Arapça Kelime ve Şekiller: Âsaf, çoğu Arapça mülemma na'tta olmak üzere Arapça kurallara göre yapılmış *Rabbü'l-âlemîn* (N.2), *hatmü'l-mürselîn* (N.3), *şefi'ül-müznibîn* (N.4), *Resûlullâh* (N.5), *mucîbü's-sâ'ilîn* (N.7), *emânü'l-hâ'ifîn* (N.7), *berdü'l-acûz* (AYDŞ.5/2, 5) ve *sabâhu'l-hayr* (AYDŞ.11/8) tamlamalarını kullanmıştır:

Dikip berdü'l-'acûz hayyâtı kardan câme-i beyzâ

Hemân başdan ayağa etdi iksâ cümle eşcârı (AYDŞ.5/2)

Farsça Kelime ve Şekiller: Âsaf, Farsça isim, sıfat, birleşik sıfat ve terkipleri klasik bir divan şairi kadar başarıyla kullanmıştır. Farsça

kurallara göre yapılmış terkiplerde, ikili ve üçlü terkiplerde oldukça başarılıdır. Gazellerde *şu'le-i nûr-ı hayâl* (G.1/3), *bûs-ı la'l-i yâr* (G.1/4), *âh-ı sîne-dûz-ı felek* (G.2/5), *şâh-ı gül-i ter* (G.3/2), *ümmîd-i lutf-ı âtifet* (G.3/4), *zemîn-i fûshat-ı tab'* (G.5/5), *gülşen-i nazm-ı belîğ* (G.6/5), *ârâm-ı kalb-i zâr* (G.7/1), *humâr-ı kullet-i îrâd* (G.7/3), *havf-ı gamze-i cellâd* (G.7/5), *gül-i hoş-bû-yı nâzik* (G.8/1), *Ka'be-i ulyâ-yı rahmet* (G.9/4), *Mescid-i Aksâ-yı vahdet* (G.9/5), *keştî-i kalb-i zâr* (G.12/4), *esîr-i dâm-ı zülf* (G.16/4), *der-i gülzâr-ı makâsîd* (G.17/5), *şeb-i yeldâ-yı firkat* (G.18/4), *vasf-ı ruh-ı cânân* (G.19/5), *ser-i zülf-i kafâ-dâr* (G.20/1), *gam-ı eyyâm-ı firkat* (G.20/2), *re's-i kâr-ı âlem* (G.20/5), *va'd-i visâl-i kâm-bahş* (G.22/4), *sevdâ-yı zülf-i yâr* (G.22/7), *müstağrak-ı nûr-ı letâfet* (G.23/4), *tecellî-gâh-ı nûr-ı iltifât* (G.23/5), *mihnet-i eyyâm-ı firâk* (G.25/4), *gam-ı eyyâm-ı hayât* (G.25/5), *cûşîş-i deryâ-yı âlâm* (G.26/5), *tabîb-i derd-i aşk* (G.27/2), *âğûş-ı dil-i merhamet* (G.28/3), *bezm-i nûş-â-nûş-ı âlem* (G.30/2), *reng-i âl-i ârz* (G.30/4), *şem'-i ruh-ı tâb* (G.32/1), *mürg-i dil-i uşşâk* (G.32/2), *mürg-i dil-i sevdâ-zede* (G.35/5), *dil-i gam-âşînâ-yı âşık* (G.39/2), *iltihâb-ı sîne-i sûzân* (G.41/4), *bezm-i zevk-â-zevk-ı şâdî* (G.41/6), *derd-i firkat-i yâr* (G.41/8), *fikr-i nâ-bercâ-yı gam* (G.42/6) ve *pür-neşve-i envâr-ı mahabbet* (G.43/4) gibi ikili terkipleri kullanmıştır. Aruzla yazılmış şiirlerinde, çok az da olsa, *hevl-i nigâh-ı gamze-i cellâd* (G.7/1), *dil-figâr-ı cevri dehr-i dûn* (G.24/4); *san'at-ı i'mâl-ı mezâyâ-yı ferîde* (Mes.3/3) gibi üçlü terkiplere de yer vermiştir:

Vasf-ı ruhunda şevk ile söyler neşîdeler

Vakt-i seherde şâh-ı gül-i terde 'andelîb (G.3/2)

Ey san'at-ı i'mâl-i mezâyâ-yı ferîde

Kendinde tecellî eden eşyâ-yı güzîde (Mes.3/3)

Deyimler ve Halk Tabirleri: Âsaf, aruz vezniyle yazdığı şiirlerinde deyimlerden ve halk tabirlerinden geniş ölçüde faydalanmış ve şiir dilinin sade olmasını sağlamıştır. Aruzla yazdığı şiirlerindeki bazı deyimler ve halk tabirleri şöyledir: *Âh edip yalvarmak* (AYDŞ.4/14), *bahtı kara* (G.26/1), *başına hümmâ konmak* (AYDŞ.6/5), *baştan ayağa* (AYDŞ.5/2), *baştan başa seyran etmek* (G.20/6), *bir kerecik olsun* (AYDŞ.4/17), *can almak* (AYDŞ.10/7), *can atmak* (G.3/6), *can vermek* (AYDŞ.10/7), *cana kast etmek* (G.32/3), *cana minnet* (G.28/2), *deveye hendek atlatmak* (AYDŞ.9/6), *dünya güzeli* (Müs.3.VII), *el çekmek*

20. Yüzyıl Antakyalı Şairlerden Yahyâ-Zâde Âsaf'ın Şiirlerinde Divan Şiiri
Geleneği Unsurları

(G.42/5), *el vermek* (G.41/8), *el yetip göz görmek* (Müs.3.VI), *elbet bir gün olur gelir* (G.25/4), *feda olsun* (G.22/4), *gelip geçmek* (T.28/5), *hayrette bırakmak* (Müs.3.II), *göz önünde durmak* (Müs.3.VII), *gözden gönülden almak* (AYDŞ.11/4), *gülmeden çatlama* (AYDŞ.9/7), *günden güne artmak* (Müs.2.V), *hoş geldiniz* (Müs.2.I), *hoş geldiniz safalar getirdiniz* (Müs.2.III), *kan dökmek* (G.6/4), *kara gün* (T.20/9), *(birini) maskaraya almak* (AYDŞ.9/7), *mercimeği fırına vermek* (AYDŞ.9/5), *pek yazık* (G.27/1), *saçını (başını) yolmak* (Müs.3.III), *sağ olsun* (AYDŞ.7/18), *selam eylemek* (G.34/2), *suyu çıkmak* (Mes.5/17), *şerrinden Allah'a sığınmak* (AYDŞ.4/18), *tatlıya bağlamak* (Tah.5/VIII), *yalvara yalvara* (G.33/3), *yazık değil mi?* (AYDŞ.4/17), *yer içer güler oynar* (AYDŞ.10/10), *yer tutmak* (G.12/3), *yolunda can vermek* (BM.5), *yüz sürmek* (G.10/4), *yüz vermeme* (G.33/4), *zülfi yâre dokunmak* (Tah.6.IV).

Deveye hendegi atlatmada mâhirmiş eşek

Güneşi gösterecekmiş bakınız şeb-pereye

Gülmeden gülmeden of çatlatacakdık azdan

İt rakîbi alarak yâr ile biz masharaya (AYDŞ.9/6, 7)

Âsaf, sade Türkçe ile hiç terkip kullanmadan yazdığı beyitleri de vardır:

Ol rütbe kıskanur güzelim gayrıdan seni

Dil dîdelerle dîdelerim cân ile rakîb (G.3/5)

Zülfi gibi dağıtdı bu şeb bezmi rûzgâr

Gör netdi nişledi bize ol fitne-kârı gör (G.4/4)

Edebî Sanatlar: Her divan şairi gibi Âsaf da ifadelerini süslemek, anlatımını güçlendirmek ve hünerini göstermek için söz ve mana sanatlarını kullanmıştır. Aruzla yazılmış şiirlerinden seçilen birkaç edebî sanatı örnek verelim¹³.

Teşbîh, sözü daha etkili bir duruma getirmek için aralarında çeşitli yönlerden ilgi bulunan iki şeyden benzerlik bakımından güçsüz durumda

¹³ Edebî sanatların tanımında "Dilçin, Cem (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları" adlı eserden faydalanılmıştır.

olanı nitelikçe daha üstün olana benzetmektir. *Gönül* ilk beytin birinci mısraında *yanma* özelliğiyle *micmere* (buhurdân), *esir olmak* ilgisiyle ikinci mısraında *kebûtere* (güvercin) benzetilmiştir. Her iki teşbîhte de *gibi* edât-ı teşbîhtir. Teşbîhin dört unsurunun da yer aldığı bu tür benzetmelere *teşbîh-i mufassal* adı verilmektedir. *Benzeyen* ve *kendisine benzetilen* olmak üzere sadece temel unsurların yer aldığı benzetmeler *teşbîh-i belîğdir*. İkinci beyitte *gül yanak* teşbîhinde yanağın güle benzetilmesi *teşbîh-i belîğdir*:

Tâbiş-i ‘aşkınla gönlüm yandı micmerler gibi
Dest-i hüsnünde esîr oldu kebûterler gibi (G.39/1)

Gül ruhlarının şevki ile nağme-serâyım
Gülzâr-ı mahabbetde hezâr dem-zenim olsun (G.28/4)

İstiâre, bir şeyi kendi adının dışında, çeşitli yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anmaktır. *Meh* (G.14/4), *perî* (G.14/5) ve *serv* (G.25/3) gibi kalıplaşmış benzetmelerin sevgili için *kendisine benzetilen* unsur olması *açık istiâredir*:

‘Arz-ı dîdâr eyle ey meh ‘âşık kim bu kadar
Çekmeye derd-i firâkı yok mecâli gönlümün (G.14/4)

Mecâz-ı mürsel, bir sözü gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmeyen kullanmaktır. *Câmdan* (kadeh) maksat kadehin kendisi değil, içindeki *şaraptır*. Kadehin söylenip içindeki şarabın kastedilmesi dolayısıyla *mecâz-ı mürsel* vardır:

Sâki-i devrân beni etdi humâr-âlûd-ı gam
Sunduğu câm-ı gamı câm-ı safâ sanmış idim (G.27/4)

Teşhîs, insan dışındaki canlı ve cansız varlıkları, düşünen, duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek, kişileştirmektir. Üşümek ve sarılmak insana mahsus özelliklerdir. Bulutların ardında kalan güneş kişileştirilmiş, hayalî ve güzel bir sebeple, kocakarı soğuklarından üşüyüp bulut yorganına sarılan bir insan şeklinde düşünülmüştür:

Sanır berdül-‘acûzun keydi havfından sığınmışdır
Gören zîr-i lihâf-ı ebrde ol şems-i nevvârı (AYDŞ.5/5)

Tevriye, iki veya ikiden fazla anlamı olan bir kelimeyi bir mısra ya da beyit içinde yakın anlamını söyleyip uzak anlamını kastetmektir.

20. Yüzyıl Antakyalı Şairlerden Yahyâ-Zâde Âsaf'ın Şiirlerinde Divan Şiiri
Geleneği Unsurları

Mübeccel, 1. *yüce, yüceltilmiş, saygı gösterilmiş*; 2. *1930 Türkiye güzeli Mübeccel Hanım'ın ismi anlamlarında olmak üzere tevriyeli kullanılmıştır*:

*Ruh-ı tâbânını ey şâh-ı melâhat 'acabâ
Her gören mihr veyâ mâh demez mi güzelim
Sende bu hüsn-i mübeccel bu zarâfet var iken
Kim görürse seni Allâh demez mi güzelim (K.7)*

Tenâsüb, aralarında çeşitli ilgiler bulunan en az iki kelime, terim ve deyim bir mısra veya beyit içinde rastgele sıralama amacı gütmeyen kullanılmaktadır. *Mutrib, nağamât, ney, santûr, kemân, âheng, ferah-nâk* ve *gûş* kelimelerinin aynı beyitte kullanılmasıyla musikîye dair tenâsüb oluşturulmuştur:

*Mutrib nağamât-ı ney ü santûr u kemânla
Âheng-i ferah-nâkini de gûş edelim gel (G.19/4)*

Leff ü neşr, genellikle bir beyit içinde birinci mısradaki en az iki şeyi söyleyip ikinci mısradaki bunlarla ilgili benzerlik ve karşılıkları vermektir. Sevgilinin saçının siyah, yanağının beyaz ve aydınlık olarak tasvir edildiği bir beyitte, ilk mısradaki *kâküle* (perçem) karşılık ikinci mısradaki *leyl* (gece), *ruhsâra* (yanak) karşılık *nehâr* (gündüz) kullanılarak *leff ü neşr-i müretteb* yapılmıştır:

*Tâb-efgen oldı kâküle ruhsâr-ı yârı gör
Ey dil cihân-ı hüsn-de leyl ü nehârı gör (G.4/1)*

Tecâhül-i ârif, bilinen bir gerçeği bir nükteye dayanarak bilmiyormuş gibi söylemektir. *Tecâhül-i ârif* ne hiç bilmemektir ne de bildiğini saklamaktır. Bildiğini türlü sebeplerle bilmezlenerek dolaylı yollardan anlatmaktır. Gam, elem, dert ve sitem aşkın hâllerindedir; bunların varlık sebebinin aşk ve sevgili olduğu âşık-şair tarafından iyi bilinmektedir. Âşık-şair, bir an bile gönlünden uzaklaşmayan gam, elem, dert ve sitemi gönlüne kimin koyduğunu sormak suretiyle bilmezlikten gelmiş ve ifadeyi daha etkili kılmıştır:

*Gam elem derd ü sitem bir lahza etmez infikâk
Kimdir ilkâ eyleyen yâ Rab bu hâli gönlüme (G.36/3)*

Hüsn-i ta'lîl, herhangi bir gerçek olayın meydana gelmesini hayalî ve güzel bir sebebe bağlamaktır. Kar yağdığında her tarafın bembeyaz bir

örtüyle kaplaması tabîi bir hâldir. Bu hâlin, kocakarı soğukları terzisinin kardan beyaz bir elbise dikip ağaçlara giydirmesi şeklinde hayalî ve güzel bir sebeple ifade edilmesi *hüsn-i ta'lîl*dir:

Dikip berdü'l-'acûz hayyâtı kardan câme-i beyzâ

Hemân başdan ayağa etdi iksâ cümle eşcârı (AYDŞ.5/2)

Mübâlağa, bir sözün etkisini güçlendirmek amacıyla bir şeyi ya olamayacağı bir şekilde anlatmak ya da olduğundan pek çok ve pek az göstermektir. Aşk ateşiyle yanan âşığın baştan ayağa kadar ateş parçası olması *mübâlağa*dır:

Hûn-ı dil âteş sirişk-i dîde âteş hâsılı

Sûziş-i 'aşkınla ser-tâ-pâ bir âteş-pâreyim (G.26/4)

Tezâd, iki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine zıt olan nitelikleri bir arada söylemektir. İlk beyitte *pâyâmâl* ile *bülend* kelimelerinin âşığın şahsında, ikinci beyitte ise *nermîn tabîat* ile *dil-i âhenîn*in sevgilide birleşmesi *tezâd*dır:

Verince iğbirâr-ı hâtır oldum pâymâl ammâ

Esîr-i dâm-ı zülfün eyledin kadrim bülend etdin (G.16/4)

Nermîn tabî'atin ile hoş meşrebin ile

Ey şûh yaraşmamakda dil-i âhenîn sana (G.2/4)

Tekrîr, sözün etkisini güçlendirmek amacıyla anlamın üzerinde yoğunlaştığı kelime veya kelime gruplarını arka arkaya tekrarlamaktır. *Gel* kelimesinin tekrarlanması sözün tesirini güçlendirmiş ve tekrîri oluşturmuştur:

Cem'iyet-i 'uşşâka hurâm et yeter artık

Gel gel dem-i hicrânı ferâmûş edelim gel (G.19/3)

Nidâ, şairin, çok duygulanması ve heyecanlanması sonucunu doğuran olayları ve varlıkları göz önüne getirip *ey*, *hey*, *behey* gibi ünlemlerle onlara seslenmesidir. Vuslat vaadine sevinen ve bu uğurda kendisini feda etmeye hazır olduğunu ifade eden âşık, güzellerin şahı olan sevgiliye *ey şeh-i hûbân* şeklinde *nidâ* etmiştir:

Beni şâd eyledin va'd-i visâl-i kâm-bahşınla

Fedâ olsun yolunda ey şeh-i hûbân dil ü cânım (G.22/4)

İstifhâm, sözü, sorulan şeye cevap isteme amacı gütmeyen, duyguyu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söylemektir. Şair, yeni bir tarz olarak tanımladığı şiirine *nedir* sorusuyla istifham oluşturmuş ve güçlü vurgu yapmıştır:

Nedir Âsaf nezâketler bu nazm-ı nev-zemîninde

Hat u elfâz nâzik nükte vü güftâr nâzik-ter (G.8/5)

Telmîh, söz arasında herkesçe bilinen geçmişteki bir olaya, meşhur bir kişiye, bir inança veya yaygın bir atasözüne işaret etmek, onu hatırlatmaktır. Hz. İsa'nın nefesiyle ölüleri mesh ederek diriltmesi mucizesinin hatırlatılması *telmîh*dir:

Hayât-efzâ olan dil-mürdeye enfâs-ı lutfundur

Seni ilkâ-yı rûh etmekde ben 'Îsâya benzetdim (G.23/3)

İrsâl-i mesel, söylenen bir düşünceyi inandırmak ve pekiştirmek amacıyla söze bir atasözü veya atasözü değerinde bir örnek katmaktır. Şair, aslı kötü olanların eğitimle vefalı olamayacaklarını, binlerce karga eğitilse de bir bülbül etmeyeceğini söylemekle *irsâl-i mesel* örneği vermiştir:

Sakin bed-aslı ta'lîm ile ümmîd-i vefâ etme

Hezârân zâğlar ta'lîm olursa bir hezâr olmaz (AYDŞ.2/2)

Cinâs, söylenişleri ve yazılışları aynı, anlamları ayrı iki kelimeyi bir arada kullanmaktır. *kazan* kelimelerinin yazımı aynı olmasına rağmen anlamları farklıdır. *kazan*, 1. *Çok miktarda yemek pişirmeye ya da bir şey kaynatmaya yarar büyük, derin ve kulplu kap* (Türk Dil Kurumu, [TDK], 1983: I, 674) ve 2. *Kazanmaktan emir anlamlarında kullanılarak cinâs yapılmıştır:*

Kara yüzli kapaklı iki kazan

Derdi hâl ile haydi para kazan (Mes.5/19)

İştikâk, aynı kökten türemiş en az iki kelimeyi bir mısra veya beyitte kullanmaktır. Aynı kökten türemiş olan *Beşîr* ve *mübeşşer* kelimelerinin bir beyitte zikredilmesi *ıştikâk*tır:

Etdikce devâm dâr-ı 'azâb tâ-be kıyâmet

Bu 'abd-i Beşîr ola 'uzûbetle mübeşşer (AYDŞ.12/3)

SONUÇ

Yahyâ-zâde Âsaf, Yahya Kemâl'in bir rübâisinde divan şiiri için söylediği “Sönmez seher-i haşre kadar şi'r-i kadîm / Bir meş'aledir devredilir elden ele” düşüncesinin 20. yüzyıldaki kuvvetli delillerinden biridir. Âsaf, divan şiirinin gözden düştüğü 20. yüzyılda yaşamasına rağmen, divan şairi olan babası Yahyâ Efendi'nin tesiri ve dönemin tanınmış âlimlerinden devrinin ilimlerini tahsil etmesi sonucunda Arapça ve Farsçayı iyi derecede öğrenmiş, divan şiiri kaynaklarına vakıf olmuş, şiirlerinde muhteva ve şekil itibarıyla divan şiiri geleneğine samimiyetle bağlı kalmış, 150 şiirinin 139'unu, hatta mezar taşını bile aruz vezniyle yazmıştır. 20. yüzyılın muteber kaynak eserleri olan Son Asır Türk Şairleri ve Tuhfe-i Nâilî de Âsaf'ı divan şairleri arasında saymış, özgeçmişini hakkında kısaca bilgi vermiş ve şiirlerinden örnekler göstermiştir.

Âsaf'ın 43'ü muhteva ve şekil itibarıyla klasik anlamda gazel olmak üzere aruz vezniyle yazılmış toplam 139 şiiri, Hâlet Efendi'nin 30'u gazel olmak üzere toplam 56 şiirden oluşan Divançesi ile karşılaştırıldığında, şiirlerinin bir Divançe miktarınca olması dolayısıyla, Âsaf da Divançe sahibi divan şairlerinden sayılabilir.

Âsaf, aruzla yazılmış şiirlerinde din, tasavvuf, şahıslar, sosyal hayat, insan, maddî ve manevî hâller, tabiat, kozmik âlem, zaman ve zamanla ilgili unsurlar, dört unsur, hayvanlar ve bitkiler gibi her divan şairinde rastlanan unsurlara divan şiiri estetiğinin müsaade ettiği ölçüde yer vermiştir.

Âsaf'ın aruzla yazılmış şiirlerinin 122'si beyit, 17'si bend nazım birimiyle kaleme alınmıştır. Klasik divan şiiri nazım şekillerinden *kasîde*, *gazel*, *mesnevî*, *murabba'*, *muhammes*, *tahmîs*, *müseddes*, *tesdîs*, *müstezâd*, *kıt'a*, *matla'* ve *müfredi* kullanmışsa da en çok tercih ettiği nazım şeklinin *gazel* (49 adet) olduğu tespit edilmiştir.

Âsaf, aruz veznini başarıyla uygulamış, şiirlerindeki aruz bahirlerine göre aruz kalıplarının kullanım oranının divan şiirindeki aruz kalıplarının kullanım oranlarından çok farklı olmadığı anlaşılmış, şiirlerinde daha çok *hezec* (62 şiir) ve *remel* (54 şiir) bahirlerini tercihi ettiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

Çabuk, V. (1996). *Antakyalı Yahya Efendi Divançesi*, Antakya: HAFAD Yayınları.

Derdiyok, İ.Ç. (2005). *Hâlet Efendi Divançesi, İnceleme-Metin-Tıpkıbasım*, Adana: Karahan Kitabevi.

Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Güfta, H. (1997). “Yahyazâde Âsaf'ın Şiir ve Yazılarında Hatay”, *Güneyde Kültür*, 101-102-103, 17-21

Güfta, H. (1999). *Antakyalı Şair Yahyazâde Âsaf*, Antakya: M. Tekin Yayınları.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemâl (1930). *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul: Orhaniye Matbaası.

İpekten, H. (1989). *Eski Türk Edebiyatı Edebî Bilgiler (Nazım Şekilleri-Aruz Ölçüsü) 2. Kısım Aruz Ölçüsü*, Erzurum: Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik Divan Şiiri*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Tuman, M. N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî-Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, (Haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı), I, Ankara: Bizim Büro Yayınları.

Türk Dil Kurumu (1983). *Türkçe Sözlük*, I, (7. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkmen, A.F. (1939). *Mufassal Hatay Tarihi, Hatay Şairleri*, III, Antakya.